

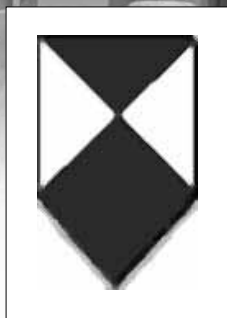
1954 metų UNESCO Hagos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje: apie ką turėtume susimąstyti nedelsiant

Alfredas JOMANTAS, Andrius VALUŽIS

Tarptautinės konvencijos – tai universalūs tarptautinės teisės normomis reguliuojami susitarimai, kuriais siekiama bendrai užsibrėžtų rezultatų. Kultūros paveldo srityje Lietuva jau yra prisijungusi prie UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencijos, 1992 m. pataisytos Europos archeologinio paveldo apsaugos konvencijos, Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencijos, 1995 m. UNIDROID konvencijos dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų ir kitų su kultūros paveldu susijusių tarptautinių susitarimų. 1998 m. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvenciją, priimtą Hagoje 1954 m. ir jos Pirmąjį protokolą, o 2001 m. – Antrąjį protokolą.

► Tačiau, ar šių konvencijų ratifikavimas Lietuvos Respublikos Seime bent kiek veikia realią situaciją ir ar tarptautiniai Lietuvos įsipareigojimai kultūros paveldo srityje išties yra vykdomi? Žiūrint teisiškai, konvencijos įgyvendinimas pasireiškia, kai jos nuostatos perkeliamos į nacionalinius teisės aktus.

► 2006 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl Kultūros paveldo apsaugos ginkluotų konfliktų ir kitų ekstremalių situacijų atvejais programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo.“ Vykdydamas šį nutarimą, Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos jau antrus metus šviečia muziejų, archyvų bei bibliotekų darbuotojus, kariškius, specialiųjų pajėgų atstovus, valstybės ir savivaldybių tarnautojus, švietimo institucijų darbuotojus kaip saugoti paveldą ginkluotų konfliktų ir kitų ekstremalių situacijų atvejais. Pirmoji konferencija, vykusį 2007 m. vėlyvą rudenį ir trukusį dvi dienas, buvo labiau orien-

Išskirtinės vertės nekilnojamas paveldas
ženklinamas Konvencijoje numatytu simboliu

**Implementation of UNESCO Hague Convention' 1954 in
Lithuania: what should we Consider without Delay**
Alfredas JOMANTAS, Andrius VALUŽIS

The publication discusses problems, analysed at a conference held in Vilnius in November 2008 "Implementation of the UNESCO Hague Convention, 1954, in Lithuania: Challenges, Opportunities, Exigent Undertakings", which was organised by Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture, following Decision No. 845 of the Government of the Republic of Lithuania as of 5 September 2006 "On Approval of Plan of Measures for the Protection of Cultural Heritage Property in Armed Conflict and other Extreme Situations Programme Implementation".

In 1998 the Seimas of the Republic of Lithuania has ratified the UNESCO Convention for the Protection of Cultural Heritage Property accepted in Hague on 1954 and its first protocol, while in 2001 – its second protocol.

At the end of year 2008 it was already possible to talk about the first, although modest results of the UNESCO Hague's Convention implementation in Lithuania. A numerous group of speakers gathered, representing nearly all the states that participate at the implementation of the Government Decision as of 2006, as well as the local government institutions also, archives, libraries and museums, have presented activities carried out as well as have discussed the problems, that hinder a smooth implementation of the assignments authorised to them by the Government.

daugelyje šalių), todėl esame priversti taikytis su multiperspektyviškumu ir subjektyviu kultūros vertybių vertinimu. Esminis klausimas šioje diskusijoje, kaip pastebėjo ir ne vienas seminaro prelegentas, yra šis: ar tikrai, pasirinkdami vienas kultūros vertybes saugoti labiau nei kitas, nedarome „meškos paslaugas“ savo vaikams. Juk negalime žinoti, kokius dalykus trokšdami pamatyti jie eis į muziejų, biblioteką ar archyvą. Negalime sudarinėdami šiuos „labiau saugotinų“ vertybių sąrašus remtis vien dabarties kriterijais, turėtume prognozuoti ir ateities poreikius. Užsienio valstybėse audringos diskusijos kyla net tarp biurokratų, o ką jau kalbėti apie akademinę visuomenę, intensyviai bandančią rasti mažiausiai „nuostolingą“ atrankos metodą. Taigi čia, Lietuvoje, nėra taip svarbu suskubti sudaryti sąrašus, kurių nauda galimai nebūtų daug didesnė nei evakuojant greičiausiai po ranka pasitaikiusias vertybes. Pirmiausia būtina surengti diskusiją. Joje turėtų dalyvauti tiek akademinis elitas, tiek tiesioginiai paveldo valdytojai ir administratoriai, tiek plačioji visuomenė, kuriai šį klausimą padaryti aktualų ir yra neatidėliotina šiandienos užduotis.

► Ne mažiau svarbus muziejams išlieka ir saugyklų klausimas. Vėlgi svarbi ne tik lėšų saugykloms įrengti problema, tačiau ir saugyklų poreikis, jų įrengimo vieta kuo toliau nuo karinių objektų. Nesant detaliam parengto vertybių evakavimo veiksmų plano ir tiksliai žinomų gabenimo kryptų, kyla klausimas, ar kilus kariniam konfliktui iš viso įmanoma pačias vertybes saugiai pergabenti, o gal tai tik bereikalingos rizikos (juk vertybės gali būti sunaikintos pakeliui į saugyklą) sukėlimas? Šie ir kiti teoriniai pasvarstymai dėl muziejinių, archyvinių bei bibliotekinių vertybių jau rodo profesionalų galvoje randantis kažką daugiau, nei vien tik aklą biurokratinį poreikį išpildyti Vyriausybės nutarimo reikalavimus ir „užsidėti pliusą“.

► Seminaro dalyviams nė kiek neprailgo tarptautinės ekspertės

iš Varšuvos universiteto – dr. Elžbieta Mikos-Skuza pranešimas, kurio metu analizuodama dviejų sąvokų, tokių kaip „pagarba“ kultūros vertybėms ir jų „apsauga“, skirtumus, kalbėtoja įtikinamai atskleidė gebėjimo tinkamai skaityti konvencijos tekstą būtinybę.

► Tiek Gruzijos kultūros, paminklosaugos ir sporto ministerijos atstovės Irma Dolidze pranešimas apie Gruzijos–Rusijos karinio konflikto padarinius Gruzijos kultūros paveldui, tiek žurnalisto Marijaus Bagdonavičiaus reportažas iš konflikto zonos privertė susirinkusiuosius tarsi pabusti ir suvokti, kad karas nėra kažkas tolimo, o padariniai, kai jis užklumpa nepasiruošus, gali būti labai tragiški.

► 2008 m. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos suorganizuotas seminaras įgyvendino Vyriausybės departamentui pavestą užduotį – šviesti karines pajėgas, specialiąsias tarnybas, valstybės ir savivaldybių institucijas bei tiesiogiai su paveldu dirbančių institucijų darbuotojus UNESCO Hagos konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje klausimais. Šiais metais į seminarą susirinko apie 150 dalyvių, iš jų apie 30 muziejininkų. Bendromis organizatorių, prelegentų ir visų dalyvių pastangomis priimtas Seminaro baigiamasis dokumentas, kuriame suformuluotas neatidėliotinių darbų sąrašas. Tiek valdininkai, tiek muziejininkai, tiek ir plačioji visuomenė turi suvokti, jog pasirengimas įgyvendinti UNESCO Hagos konvenciją bei jos protokolus nėra vienadienis veiksmas, kaip antai, reikiamų teisės aktų priėmimas, o veikiau ilgas ir keblus procesas, nuolatinis tarpžinybinis bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas. Kol kas galime džiaugtis mūsų regione tvyrančia taika ir ramybe, o klausytis apie išgrobstytas muziejines vertybes ir žvelgti į artilerijos išmuštas skyles bažnyčių sienose galime tik per radiją ar televiziją, tačiau privalome tiksliai žinoti, ką kiekvienas iš mūsų dėl mums brangaus kultūros paveldo privalėsime padaryti lemiamai valandai išmušus. ■

Nuotraukos panaudotos iš seminaro pranešimų medžiagos, paskelbtos KPD interneto tinklalapyje

Gaisras, kilęs 2008 m. rugpjūčio 9 d. neseniai restauruotoje X–XI a. Vyskupo rezidencijoje (Nikozi gyvenvietė, Pietų Osetija) po susišaudymo Gruzijos – Rusijos karinio konflikto metu Pietų Osetijos konflikto zonoje